

سخن ناشر

از دیرباز فرهنگ اسلامی در پرتو هدایت‌های قرآن کریم و اهل بیت علیهم‌السلام مهد حکمت و دانش‌های ریشه‌دار بوده و فرهنگ مکتوب جامعه اسلامی نیز بازتاب‌دهنده بخشی از آن‌ها بوده است.

در عصر کنونی با وقوع انقلاب اسلامی و پرچم‌داری برپایی مجدد تمدن بزرگ اسلامی و تقابل همه‌جانبه با تمدن غرب، پرداختن به حکمت و دانش‌های حکمی ضرورتی روزافزون یافته است. انقلاب شکوهمند اسلامی همان‌گونه که در آغاز بر پایه‌های حکمت و فقه اسلامی و بر دوش حکیم و فقیهی ژرف‌اندیش استوار بوده است، در ادامه و تداوم راه نیز، خود را از تکیه بر بنیان‌های حکمی بی‌نیاز نمی‌داند.

از این رو انتشارات آل احمد علیهم‌السلام بر خود لازم می‌بیند با تمام توان در عرصه نشر آثار حکمی ورود نموده و قدمی هرچند کوتاه در این مسیر بلند بردارد و در این راستا بر آن شد تا برخی از آثار و نگاشته‌های حوزه علوم عقلی را در فهرست و اولویت نشر قرار دهد. اثر پیش‌رو گامی مبارک در این مسیر است.

انتشارات آل احمد عليه السلام بر خود لازم می‌داند از استاد گرانقدر
حجت الاسلام والمسلمین علی امینی نژاد رحمته الله که با نگارش مقدمه و تعلیقه
بر کتاب شریف بدایة الحکمه اثر علامه طباطبائی رحمته الله زمینه استفاده و
بهره‌مندی هر چه بیشتر دانش‌پژوهان حکمت از این کتاب را فراهم
نموده‌اند، تشکر نماید و نیز از مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات که در
آماده‌سازی این اثر برای نشر زحمات فراوانی متحمل شده‌اند، کمال
تشکر را داشته و امیدوار است در آینده نزدیک آثار درخور دیگری را در
عرصه حکمت اسلامی به جامعه علمی ارائه نماید، ان شاء الله تعالی.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل احمد عليه السلام

سخن مؤسسه

یکی از ارکان محوری در نظام آموزشی حوزه‌های علمیه از دیرباز متون آموزشی فاخر، فنی و موجز بوده‌اند. این متون معمولاً نگاشته اساتید میرز دانش و بازتاب‌دهنده فضای آن دانش در آن عصر و دوران بوده‌اند. بدین سان تراث علمی و دانشی نسل به نسل در میان دانش‌پژوهان در تمدن اسلامی دست به دست منتقل می‌شد و نسل‌های جدید میراث‌دار سرمایه‌ای عظیم و پرشکوه در آن دانش می‌گشتند و خود نیز همچون پیشینیان همین رسم و سنت نیکو را ادامه می‌دادند.

این متون به دلیل محور قرار گرفتن در فضای دانشی، با تلاش‌های فکری دانشمندان و دانش‌پژوهان آن دانش با گذر زمانی اندک، بسیار پرثمر و پربار می‌گشتند. نمونه‌ای از این ثمرات را می‌توان در سنت حاشیه و تعلیقه‌نگاری بر متون آموزشی و درسی به تماشا نشست. شاید بتوان گفت متنی آموزشی در میراث تمدنی اسلام وجود ندارد که مشحون از حواشی و تعلیقه‌های متعدد نباشد.

به طور معمول سنت حاشیه و تعلیقه‌نویسی علاوه بر باز کردن برخی دشواری‌ها و نکات متنی، با افزوده‌های دانشی و نیز انتقادی همراه بوده است و از این راه، افزون بر

ترویج و تبیین میراث آن دانش، نکته‌ها و زمینه‌هایی برای رشد و تکامل آن دانش نیز فراهم می‌شد. بدین سان کاروان دانش مسیر تکاملی خود را طی می‌کرد و گاه انباشت نکات و اندیشه‌های نو به حدی بود که خود سر از مباحث و آثار جدید در آن دانش در می‌آورد.

اثر پیش‌رو که نگاشته بزرگ دانشمند عصر معاصر و یگانه فیلسوف دوران حاضر یعنی علامه طباطبائی رحمۃ اللہ علیہ است، از سالیانی نه چندان دور به عنوان کتاب اول درسی در دانش فلسفه مطرح بوده است. از زمان نگارش این اثر تاکنون برخی شروح به زبان فارسی و عربی بر این کتاب نگاشته شده‌اند. با این حال جای اثری که علاوه بر طرح برخی مباحث مقدماتی و زمینه‌سازی برای ورود به فلسفه، شامل تعلیقه‌هایی روان و به زبان فارسی بر متن باشد، خالی بود. این مهم با تلاش چندین ساله استاد ارجمند، حجت‌الاسلام والمسلمین علی امینی نژاد رحمۃ اللہ علیہ فراهم آمد و اثر حاضر که ثمره تدریس چندین دوره بدایة الحکمه در حوزه مقدسه قم است، به قلم ایشان به رشته تحریر درآمد. معاونت پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات ضمن قدردانی از استاد ارجمند و تقدیر از تلاش و شکیبایی ایشان در آماده‌سازی نهایی اثر، امیدوار است این اثر بتواند گامی رو به جلو در فضای ترویج حکمت اسلامی و ارتقاء فهم معارف دینی بردارد؛ ان شاء الله.

مهدی صداقت

معاون پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات

فهرس الموضوعات

سخر ناسر	پنج
سخر مؤسسہ	هف
مقدمہ	نه
تمهيدات؛ درباره فلسفہ اسلامى	يازده
تمهيد اول: درباره چيستى فلسفہ	دوازده
واژگان فلسفہ	دوازده
وضعيت فلسفہ در غرب	سيزده
مراد از فلسفہ در حوزه انديشه مسلمان	چهارده
روش شهودى و نقلى در فلسفہ	پانزده
هدف گفتار يا هدف گوينده	بيست و سه
فلسفہ و كلام	بيست و هف
فلسفہ و عرفان	بيست و هشت

تمهید دوم: چیستی فلسفه اسلامی بیست و نه
 نقطه آغاز و خاستگاه فلسفه اسلامی سی و دو
 مدرسه یونان باستان سی و دو
 مدرسه اسکندریه سی و سه
 مدرسه انطاکیه سی و چهار
 مدارس «الرُّها» و «نصیبین» سی و چهار
 مدرسه حرّان سی و پنج
 مدرسه جندی شاپور سی و پنج
 عوامل و انگیزه های نهضت ترجمه سی و هشت
 موضع امامان معصوم علیهم السلام در مقابل نهضت ترجمه چهل
 فلسفه اسلامی در نقطه رشد و تکامل پنجاه و سه
 محور نخست: از منظر روشی پنجاه و چهار
 الف) تأیید روش عقلانی پنجاه و چهار
 ب) هدایت عقل پنجاه و نه
 ج) افزوده شدن روش شهودی شصت و دو
 همراهی فلسفه اسلامی با دین در بنیادهای معرفت شناختی
 شصت و چهار
 محور دوم: از منظر محتوایی شصت و چهار
 افزوده شدن مسائل جدید به فلسفه شصت و چهار
 رویکرد دینی و اسلامی در مسائل فلسفی شصت و پنج
 الف) حدوث زمانی عالم شصت و شش
 ب) تکامل برزخی شصت و شش
 ج) معاد جسمانی شصت و هفت
 جهت گیری های اسلامی در مسائل جزئی و کلی فلسفه ... شصت و هفت

سنجدها و میزان های فلسفه اسلامی	شصت و هشت
گذری بر دیدگاه صدرالمتألهین	شصت و نه
تمهید سوم: چرایی فلسفه و فلسفه اسلامی	هفتاد و دو
تمهید چهارم: چگونگی آموزش فلسفه اسلامی	هفتاد و هفت
تمهید پنجم: دربارهٔ بدایة الحکمه	هشتاد و چهار
بدایة الحکمه	۱
مقدمه: فی تعریف هذا الفنّ و موضوعه و غایته	۳
المرحلة الأولى: فی کلیّات مباحث الوجود	۱۱
الفصل الأول: فی بداهة مفهوم الوجود	۱۵
الفصل الثاني: فی أنّ مفهوم الوجود مشترك معنوی	۱۹
الفصل الثالث: فی أنّ الوجود زائد علی الماهية، عارض لها	۲۳
الفصل الرابع: فی أصالة الوجود و اعتبارية الماهية	۲۷
الفصل الخامس: فی أنّ الوجود حقيقة واحدة مشکّكة	۳۹
الفصل السادس: فی ما يتخصّص به الوجود	۴۹
الفصل السابع: فی أحكام الوجود، السلبیة	۵۵
الفصل الثامن: فی معنى نفس الأمر	۵۹
الفصل التاسع: فی مساوقة الشیئة و الوجود	۶۱
الفصل العاشر: فی أنّه لا تمايزَ ولا علیّة فی العدم	۶۳
الفصل الحادي عشر: فی أنّ المعدوم المطلق، لا خبر عنه	۶۵
الفصل الثاني عشر: فی امتناع إعادة المعدوم بعينه	۶۷
المرحلة الثانية: فی انقسام الوجود إلى خارجي و ذهني	۷۱
الفصل الأول	۷۵

المرحلة الثالثة: في انقسام الوجود إلى: ما في نفسه و ما في غيره و انقسام ما في نفسه إلى: ما لنفسه و ما لغيره	١٠٧
الفصل الأول: من الوجود: ما هو في غيره و منه خلافه	١١١
الفصل الثاني: في كيفية اختلاف الرابط و المستقل	١١٧
الفصل الثالث: من الوجود في نفسه: ما هو لغيره و منه ما هو لنفسه	١٢١
المرحلة الرابعة: في المواد الثلاث: الوجوب و الإمكان و الامتناع	١٢١
الفصل الأول: في تعريف المواد الثلاث و انحصارها فيها	١٢٩
الفصل الثاني: في إنقسام كل من المواد إلى: ما بالذات و ما بالغير و ما بالقياس الي الغير	١٣٣
الفصل الثالث: في أنّ واجب الوجود ماهيته إتيته	١٣٧
الفصل الرابع: واجب الوجود بالذات واجب الوجود من جميع الجهات	١٤١
الفصل الخامس: في أنّ الشيء ما لم يجب لم يوجد و بطلان القول بالأولوي ...	١٤٣
الفصل السادس: في معاني الإمكان	١٤٧
الفصل السابع: في أنّ الإمكان اعتبار عقليّ و أنّه لازم للماهية	١٥٣
الفصل الثامن: في حاجة الممكن إلى العلة، و ما هي علة احتياجه إليها؟ ..	١٥٥
الفصل التاسع: الممكن محتاج إلى علته بقاء كما أنّه محتاج إليها حدوثاً ...	١٦١
خاتمة	١٦٣
المرحلة الخامسة: في الماهية و أحكامها	١٧١
الفصل الأول: في أنّ الماهية ليست من حيث هي إلا هي	١٧١
الفصل الثاني: في اعتبارات الماهية و ما يلحق بها من المسائل	١٧٥
الفصل الثالث: في معنى الذاتي و العرضي	١٨١

١٨٥	الفصل الرابع: في الجنس و الفصل و النوع و بعض ما يلحق بذلك
١٨٩	الفصل الخامس: في بعض أحكام الفصل
١٩١	الفصل السادس: في النوع و بعض أحكامه
١٩٣	الفصل السابع: في الكلّي و الجزئي و نحو وجودهما
١٩٥	الفصل الثامن: في تميّز الماهيات و تشخّصها
١٩٩	المرحلة السادسة: في المقولات العشر و هي الأجناس العالية التي إليها تنتهي أنواع الماهيات
٢٠٣	الفصل الأول: في تعريف الجوهر و العرض و عدد المقولات
٢٠٧	الفصل الثاني: في أقسام الجوهر
٢٠٩	الفصل الثالث: في الجسم
٢١٣	الفصل الرابع: في إثبات المادة الأولى و الصورة الجسمية
٢١٥	الفصل الخامس: في إثبات الصور النوعية
٢١٧	الفصل السادس: في تلازم المادة و الصورة
٢١٩	الفصل السابع: في أنّ كلّاً من المادة و الصورة محتاجةٌ إلى الأخرى
٢٢٣	الفصل الثامن: النفس و العقل موجودان
٢٢٥	الفصل التاسع: في الكمّ و انقساماته و خواصّه
٢٢٩	الفصل العاشر: في كيف
٢٣١	الفصل الحادي عشر: في المقولات النسبية
٢٣٥	فهرس الموضوعات